

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- سرشناسه: شریفی، علی، ۱۳۲۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: ویژگی‌های مجازات در اسلام/ علی شریفی.
 مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۳.
 فروست اصلی: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
 ۱۳۹۳/۱۸۰/پ۱۰۴
 فروست فرعی: دفتر تدوین متون پژوهشی ۴
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۹۳۵-۹
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۰۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: مجازات (فقه)
 موضوع: مجازات -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 موضوع: فقه
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ و ۴ش/۱۹۵BP
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۰۷۲۸۹

ویژگی‌های مجازات در اسلام

علی شریفی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

ویژگی‌های مجازات در اسلام

مؤلف: علی شریفی

چاپ اول: ۱۳۹۳ش / ۱۴۳۵ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۷۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی(حجتیه)، نبش کوچه ۱۸. تلفکس: ۰۲۵-۳۷۸۳۹۳۰۵۹
- قم، خیابان معلم، ساختمان ناشران، طبق سوم پلاک ۳۰۸. تلفن: ۰۹۱۹۲۵۳۲۵۱۵
- قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۰۶ - فکس: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۴۶
- تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان وصال شیرازی و قدس، نبش کوچه اسکو، پلاک ۱۰۰۳. تلفن: ۰۲۱-۶۶۹۷۸۹۲۰
- مشهد، خیابان امام رضا علیه السلام، خیابان دانش شرقی، بین دانش ۱۵ و ۱۷. تلفن: ۰۵۱۱-۱۵۴۳۰۵۹

pub.miu.uc.ir - miup@pub.miu.uc.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: محمدسعید پناهی
- معاونت تولید: تورج روحانی
- ناظر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- آماده ساز: محمدباقر شکری
- صفحه‌آرا: محمدباقر شکری
- ویراستار: مروجی
- نمونه‌خوان: محمد خسروبیگی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام‌ظله‌العالی) می‌باشد. «جامعه‌المصطفی ص العالمیه» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی ص را تاسیس کرده است.

اثر حاضر با عنوان ویژگی‌های مجازات در اسلام حاصل پژوهش فاضل گرامی جناب آقای علی شریفی، کوششی است در به ثمر رساندن گوشه‌ای از این اهداف متعالی.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

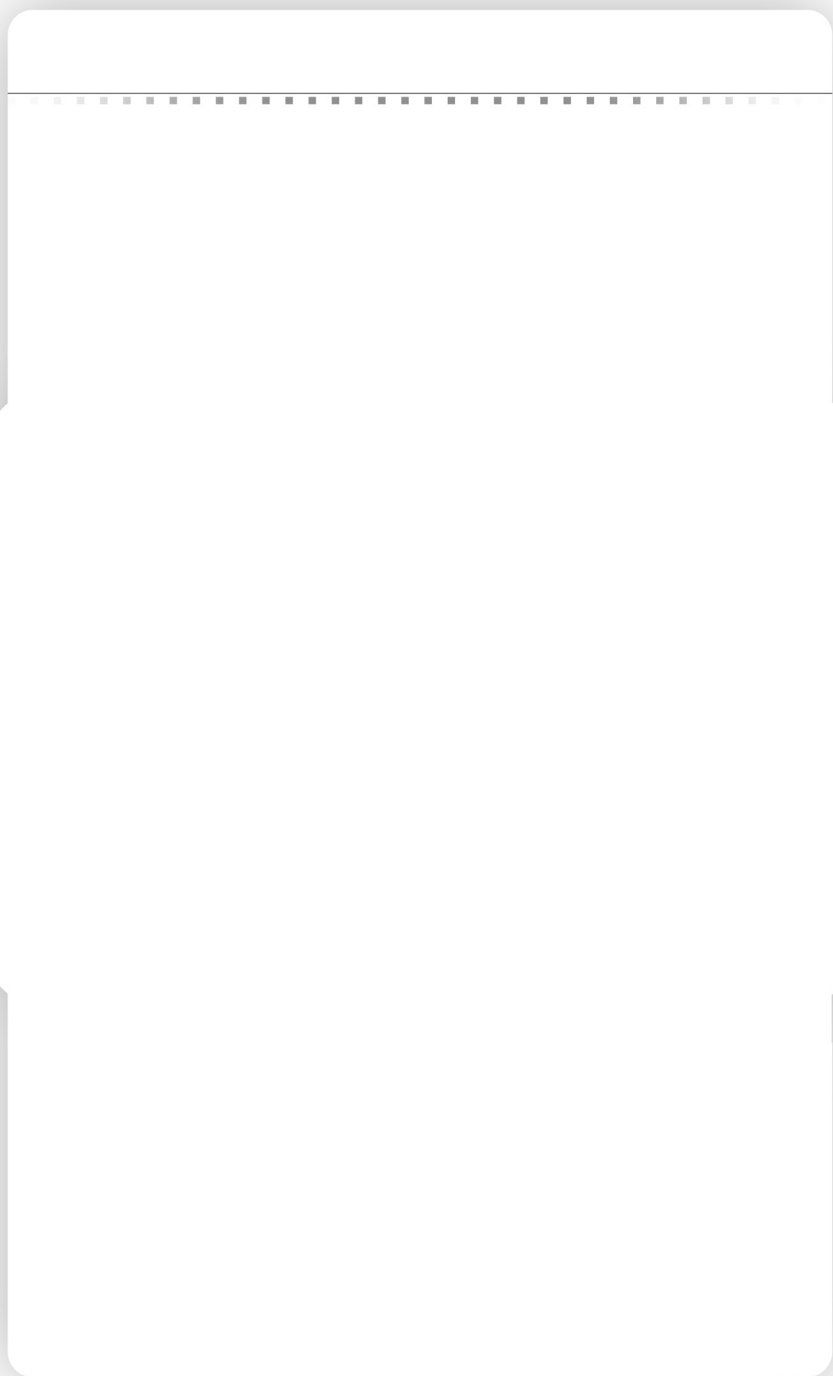
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

فهرست

مقدمه.....	۱۱
۱. جرم شناسی.....	۱۵
۱. تعریف و ماهیت جرم.....	۱۵
الف) جرم در لغت.....	۱۵
جرم و جنایت.....	۱۶
ب) جرم در اصطلاح فقها.....	۱۷
ج) جرم در قرآن.....	۲۰
د) تعریف حقوقی جرم.....	۲۵
۲. ملاک جرم.....	۲۷
الف) ملاک جرم در عرف حقوق.....	۲۷
یکم. مصلحت جامعه.....	۲۸
دوم. نقض عدالت.....	۲۸
سوم. نظریه تلفیق.....	۲۸
چهارم. نقض اخلاق.....	۲۸
ب) ملاک جرم در فقه اسلام.....	۲۸
۳. عناصر جرم.....	۳۰
الف) عنصر قانونی جرم.....	۳۱
عنصر قانونی در اسلام.....	۳۲
یکم. اصل اباحه.....	۳۳
دوم. اصل یا قاعده قبح عقاب بلا بیان.....	۳۳

- ۳۴ (ب) عنصر مادی جرم
- ۵۳ ۴. مراحل جرم
- ۳۵ الف) مرحله تفکر جرم
- ۳۹ (ب) مرحله تهیه ابزار
- ۴۱ ج) مرحله شروع
- ۴۴ عنصر معنوی جرم
- ۴۵ مسئولیت جنائی
- ۴۶ مسئولیت اخلاقی
- ۴۶ مسئولیت مدنی
- ۴۶ مسئولیت عقدی یا قراردادی
- ۴۶ تفاوت انگیزه با قصد
- ۴۸ عوامل رافع مسئولیت
- ۴۹ دسته اول: شرایط عامه تکلیف
- ۴۹ الف) عقل
- ۴۹ یکم. جنون
- ۵۱ دوم. سُکر و مستی
- ۵۱ سوم. خواب و بیهوشی
- ۵۳ (ب) بلوغ
- ۵۴ ج) اختیار
- ۵۴ اجبار
- ۵۵ اکراه
- ۵۵ اکراه تام یا ملجیء
- ۵۶ اکراه ناقص یا غیر ملجیء
- ۵۶ اکراه اخلاقی
- ۵۷ اضطرار
- ۵۸ (د) علم
- ۵۸ یکم. جهل
- ۵۹ دوم. خطا
- ۶۰ سوم. نسیان
- ۶۰ دسته دوم: شرایط خاصه تکلیف
- ۶۱ الف) احقان
- ۶۲ (ب) ابوت

۶۲ (ج) مکافأة
۶۳ ۵. انواع جرم
۶۷ ۲. مجازات
۶۷ ۱. ماهیت مجازات
۶۷ (ف) مجازات در لغت
۶۹ (ب) مجازات در اصطلاح حقوق
۷۰ (ج) مجازات در اصطلاح فقه
۷۲ ۲. هدف مجازات
۷۸ ۳. انواع مجازات
۷۸ (ف) تقسیم مجازات براساس رابطه آنها با یکدیگر
۷۹ (ب) تقسیم به لحاظ تسلط قاضی بر تعیین اندازه مجازات
۷۹ (ج) تقسیم به لحاظ نوع و وجوب مجازات‌ها
۷۹ (د) تقسیم به لحاظ کیفیت اجرا
۸۰ (ه) تقسیم به لحاظ جرائمی که مجازات‌ها برای آنها مقرر شده است
۸۱ ۳. ویژگی‌های مجازات در اسلام
۸۳ ۱. تعداد ویژگی‌ها در نوشته‌های دیگران
۸۴ ۲. تلفیق و توضیح ویژگی‌ها
۸۵ (ف) قانونی بودن مجازات
۸۶ (ب) شخصی بودن مجازات‌ها
۹۰ (ج) همگانی بودن مجازات‌ها
۰۹ (د) اصلاح فرد و جامعه، هدف مجازات
۹۲ (ه) تناسب جرم و کیفر
۹۶ (و) فردی بودن مجازات
۹۷ (ز) اندازه مسئولیت کیفری
۹۹ ۴. جمع‌بندی ویژگی‌ها
۱۰۱ سخن پایانی
۱۰۳ کتابنامه

مقدمه

فقه را به دو بخش تقسیم کرده‌اند: عبادات و معاملات. بخش معاملات شامل کلیه مباحثی است که به بخش عبادات مربوط نباشد. بنابراین مسائل حقوقی چون قصاص، دیات و حدود نیز جزء همین بخش محسوب می‌شوند؛ هر چند که معامله بالمعنی الاخص نباشد.

فقه‌های شیعه به دلایل مختلف - و از آن جمله دوری از درگیری مستقیم با مسائل حکومتی - عمده توجهشان را به بخش عبادات معطوف داشته و غالباً از پرداختن به معاملات غفلت کرده‌اند. اگر هم بحثی صورت پذیرفته، فقط تعیین وظیفه اشخاص بوده است تا تحدید حدود و ثغور مسائل اجتماعی و سیاسی. از این رو جنبه‌های سیاسی و اجتماعی فقه به صورت گسترده از کاوش و بررسی فقها برکنار مانده است.

در عصر حاضر که از سوی فقه شیعه درگیر مسائل حکومتی و سیاسی شده، و از طرف دیگر نیازمندی‌های روز تغییر یافته و اسلام، به‌ویژه فقه شیعه، با چالش بزرگ تمدن بسیار نیرومند و مجهز غرب روبه‌رو شده، لازم است متفکران مسلمان وظیفه خود را در دفاع از تمدن اسلامی در مقابل تمدن مهاجم انجام دهند. این مهم برآورده نخواهد شد، مگر آنگاه که مروری نقادانه و از سر تأمل به گذشته خود در زمینه‌های مختلف داشته باشیم تا ضمن پیرایش متون و بنیادهای فکری خود، آنها را با مقتضیات عصر حاضر منطبق سازیم.

از جمله مواردی که در این زمینه بسیار اهمیت دارد و متأسفانه هنوز در حوزه‌های علمیه شیعه با بی‌مهری به آن نگریسته می‌شود، حقوق اسلامی است که یکی از زیرمجموعه‌های آن، مجازات‌های اسلامی است. اهمیت این بحث وقتی روشن می‌شود که صحبت از ناکارآمدی و منطبق نبودن آنها با مطالبات عصر حاضر بر سر زبان‌ها است و دستگاه تبلیغی غرب، با شدت هر چه تمام‌تر به آن دامن می‌زند. نوشتار حاضر که به پیشنهاد مرکز جهانی علوم اسلامی تألیف شده، تلاشی است در مسیر رسیدن به هدف فوق در این بحث مشکلات فراوانی وجود داشت.

اولین مشکل عدم آشنایی و نداشتن هر گونه سابقه ذهنی از موضوع بود؛ به گونه‌ای که در بدو شروع به کار، حتی یک کتاب در این موضوع مطالعه نکرده بودم.

با ورود به بحث متوجه شدم که مشکل تنها این نیست. مشکل مهم‌تر آن است که تاکنون کسی به صورت جدی به این موضوع، به ویژه از بُعد فقهی آن، نپرداخته است. اگر از کارهای آقای دکتر فیض که یک حقوق‌دان است و نه فقیه، بگذریم در میان فقهای شیعه کسی درباره این مسئله به صورت فنی و دقیق بحث نکرده است.

این در حالی است که فقهای اهل سنت، این مسئله را از جوانب مختلف بررسی کرده‌اند. کتاب ارزشمند الشریع الجنائی الاسلامی نوشته دانشمند ارجمند «عبد القادر عوده»، گواه خوبی بر این مدعی است.

بیشترین توجه من در این کتاب، پاسخ به این سؤال اساسی بود که مجازات‌های اسلامی چه خصوصیات و ویژگی‌هایی دارد و تفاوت آنها با دیگر سیستم‌های مجازات در دنیا چیست؟

در این نوشته کوشیده‌ام کاری را آغاز کنم که سابقه چندانی ندارد و برای توضیح مطالب، از نوشته‌های هر صاحب‌نظری که یافته‌ام - بدون در نظر داشتن تعلقش به مکتب خاصی - استفاده کرده‌ام.

هدف من دستیابی به حقیقت مجازات‌های اسلامی بوده است و هیچ‌گاه در تلاش برای توجیه و همسان‌سازی با مدل‌های روز برنیامده‌ام. تلاش کرده‌ام آینه‌ای باشم برای خورشید حقیقت اسلام. چه بر این عقیده‌ام که هر گاه بخواهیم هر حکمی از اسلام را نه آن‌گونه که هست، بلکه آن‌گونه که خود می‌خواهیم بشناسیم، فقط خود را فریب داده‌ایم و از آثار دنیوی و نتایج اخروی آن بی‌بهره می‌مانیم. مثلاً تلاش در جهت به‌دست دادن تعریف همسان با تعریف حقوق‌دانان غربی از جرم یا برشمردن یک‌یک عوامل رافع مسئولیت به جای ذکر شروط مجازات یا تلاش برای ذکر چند ویژگی برجسته از مجازات‌های اسلامی، به‌گونه‌ای که بتوان از آنها به‌عنوان ضابطه کلی استفاده کرد، به‌جای توجه به دقایق شروط و ویژگی‌های مجازات‌ها که چه بسا در تعیین حکم نقش داشته باشند، همگی از مصادیق همسان‌سازی به حساب می‌آیند که من کوشیده‌ام از آن پرهیز کنم.

اما اعتراف می‌کنم که این کار تنها آغازی برای ادامه است. افقی است پیش روی کسانی که در راه نجات تمدن مظلوم و در عین حال نجات‌بخش اسلام‌اند. به امید رسیدن به این هدف.

به امید اینکه این تحفه ناچیز مقبول درگاه حضرتش قرار گیرد. در پایان از جناب استاد عابدیان که راهنمایی‌های ایشان در طول مسیر نگارش این کتاب چراغ راه بود، سپاس‌گذاری می‌کنم. خداوند ایشان را در خدمت‌گذاری به مؤمنان موفق و از پاداش‌های بی‌کران بهره‌مند سازد.

علی شریفی